

Rab Gusztáv

# Önvallomás

Rab Gusztáv a két világháború közt eltelt korszak egyik kimagasló újságírója. Noha pályáját íróként kezdte, a nevét abban az időben inkább mint újságíróét ismerték meg. Olyan időben volt újságíró, amikor egész Európában Budapest volt az a város, ahol a legtöbb napilap jelent meg. Magyarország kulturális süllyedését mutatja, hogy akkor 21 napilapja volt Budapestnek: 11 reggeli és 10 esti lapja. Ma Budapesten mindössze két reggeli és egy esti lap jelenik meg.

A szélsőbaloldali *Világnál* kezdte újságírói pályáját. Emlékezetesek a fehérterror ellen és az úgynevezett frankhamisításról írott bátor cikkei, amelyek hozzájárultak a lap betiltásához. Ezután a *Pesti Napló*, majd a *Magyarország* és *Az Est* munkatársa lett. Az újságírás minden rovatánál inaszkodott, majd mester lett. Volt rendőri riporter, parlamenti tudósító, színházi kritikus és külpolitikus éppúgy, mint nyomdai szerkesztő és vezércikkíró. Évekig *Az Est* úgynevezett utazó főriportere volt, repülőgépen oda küldte lapja, ahol Európában éppen történt valami. A kisantant-konferenciáknak állandó, ismerős alakja volt. Huzamosabb ideig élt Párizsban és innen tudósította lapját. Az *ankétok*, a cikksorozatok specialistája volt. Emlékezetesek Hitler hatalomra jutása előtt Münchenből a *Pesti Naplónak* küldött leleplezései a nácizmus szervezkedéséről. Cikkei a világsajtóban több nyelven megjelentek, ezek miatt Göring lapja, a *Völkischer Beobachter*, egy héten keresztül kíméletlenül támadta. A spanyol polgárháború kitörésének Spanyolországban volt tanúja. Madrid és a köztársasági kormány mellett foglalt állást vakmerő tudósításaiban. Ezek miatt Gombos Gyula kormányának hivatalos lapja, az *Esti Újság*, élesen megtámadta.

A második világháború kitörése küszöbén egy időre abbahagyta az újságírást, az *Új Idők* szépirodalmi hetilap egyik főmunkatársa lett és visszatért az irodalomhoz. Első regényét, amely *Mocsárláz* címmel megnyerte az Athenaeum regénypályázatát és folytatásokban először a *Nyugatban* jelent meg, egymás után követték új regényei. Ezek közül *Mentont ajánlanám* című lírai regénye több nyelven is megjelent. Olaszországban – ahol egyébként Rab Gusztávnak csupán régebbi regényei közül öt jelent meg olasz nyelven – ez a nagy sikerű regénye ma is a könyvkereskedők polcain látható. A magyar közönség körében *Belvedere* című regénye a legnépszerűbb. Ennek háttérében az 1938. év világeseményei, a müncheni egyezmény, Csehszlovákia felosztása és a magyarlakta Felvidék visszacsatolása játszódnak le. Irodalmi körökben *Rokonok és ismerősök* és *Miért Dániel?* című regényei keltettek feltűnést.

Nem sokkal a második világháború kitörése után Rab Gusztáv meghívást kapott gróf Teleki Pál, a tragikus végű miniszterelnök napilapjához, a *Pesthez*, amelynek egyik szerkesztője lett mint a nagy tudós államférfi bizalmas újságírója. Emiatt és *Belvedere* című regénye miatt – amelyet először a fasiszta könyvek listájára tettek, majd onnan töröltek és később zúzdába vittek – 1945-től kezdődően, valahányszor valami új írása jelent meg, a kommunista sajtó mindig megtámadta. 1950-ben egy sereg írotársával együtt kizárták a Magyar Írók Szövetségéből. Ekkor elment földmérőnek.

A *New York Herald Tribune* hosszú cikkben ecsetelte, miképpen lett Rab Gusztáv a kommunizmus pusztai száműzetésében földmérőként nagy író. Ez egybeesett megtérésével. Az apai-anyai ágról református papi családból származó, de hitetlen író a legnagyobb titokban egy éjjel egy hajdúsági falu templomában hívő katolikus lett... Ettől fogva egyre-másra írta földmérés közben regényeit. Ezek közül az egyikre szerződést kötött vele a forradalom leverése után a *Magvető* állami könyvkiadó és óriási előleget fizetett, amely összegben még a Kossuth-díjat is meghaladta. Így vált lehetségessé, hogy neki és feleségének útlevelet adtak és Franciaországba jöttek, ahol az emigráció bizonytalanságát vállalták és nem tértek többé vissza Budapestre. Az emigrációban az író nagy csapás érte: elvesztette bátor élettársát.

Útipoggyászukban egy halom regénykéziratot hoztak ki, amelyek közül eddig kettő jelent meg idegen nyelveken. Az első: *Utazás az ismeretlenbe* címmel – franciául *Voyage dans le Bleu* – a Rákosi Mátyás-féle kitelepítésekről szól. Valójában óriási körkép ez az 1951–52. évi egész magyar társadalomról. Sajnos az eddig öt nyelven megjelent regény az eredetinek csupán a lerövidítése, mondhatni csontváza. Emigrációban megjelent másik regénye: *Egy nap Budapesten* címmel a leverett forradalom nyomán bekövetkezett tragikus helyzet komor levegőjét eleveníti meg; angol és francia kiadásai után most van előkészületben a svéd kiadás. Rab legújabb regénye a magyarországi egyházüldözésről szól és a jövő év elején jelenik meg Párizsban és Londonban egyidejűleg, franciául és angolul. Az előbbi Gara László, az utóbbi Anthony Rhodes fordításában.

Mint sokan az újságíróból lett nyugati regényírók, Rab Gusztáv sem tekinti elveszettnek azt az időt, amit nem regényírással, hanem újságírással töltött. Alaposan megismerte Európát és az életet. A *Nyugat* körének második nemzedékével kezdte ugyan pályáját, mégsem sorolható be semmilyen irodalmi csoportba vagy iskolába. Saját szavai szerint: *minden skatulyából kilóg a lába*, minthogy összes érett alkotása magyarul csak kéziratban van vagy idegen nyelvű fordításokban – kinyomtatva.

Az emigrációban nemcsak megint író lett, hanem újságíró is. Az *Amerika Hangja* washingtoni rádióinak ugyanis egyik franciaországi munkatársa. Most következő előadásából (vagyis a párizsi, 1962. december 6-i előadásának szövegéből – szerk.) egy részletet *Amerika Hangja* is közvetíteni fog Magyarországra, úgy, hogy a magyar hallgatók a vasfüggönyön túl is hallgathatják.

Előadása annál nagyobb érdeklődésre számíthat itt is, ott is, mert bizalmas barátja volt élete utolsó évtizedében Herczeg Ferencnek és jól ismeri a magyar irodalom államosításának drámai kulisszatitkait.

Rab Gusztáv 1958-ban hagyta el Magyarországot, ő az utolsó író és újságíró, aki a forradalom óta eljött, emigrációba vonult. Utána már nem jött senki Nyugatra. Legfeljebb visszamentek Budapestre.